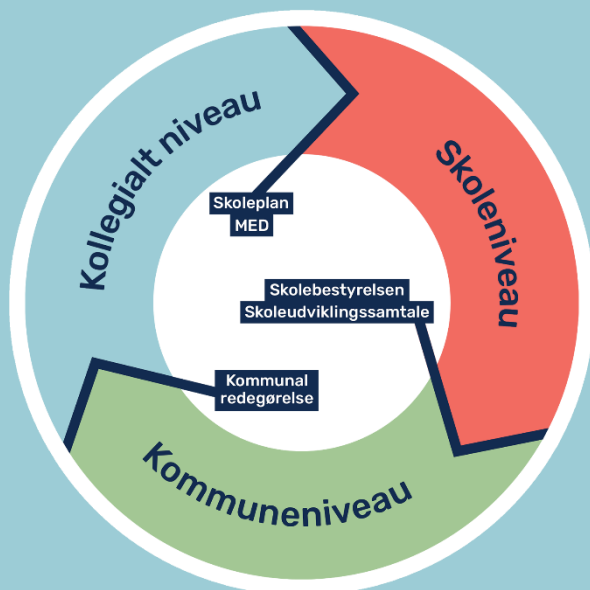

SKOLELEDER
FORENINGEN

SAMARBEJDE OM INKLUSION

– et inspirationsmateriale

Indholdsfortegnelse

Indledning: Hvorfor et inspirationsmateriale for samarbejdet om inklusion?	2
Model: "Samarbejde om inklusion"	3
Hvordan fungerer modellen?	4
Kollegialt niveau.	6
Organisering	6
Didaktik og pædagogik	7
Deltagelsesbetingelser	8
Klassefællesskabet/forældresamarbejdet.	9
Skoleniveau.	11
Organisering	11
Didaktik og pædagogik	12
Sammenhænge i elevens hverdag.	14
Forældresamarbejde	15
Arbejds miljø	16
Kommuneniveau	18
Organisering	18
Sammenhæng mellem ambitioner og resurser	20
Lokalt tema	21

Indledning: Hvorfor et inspirationsmateriale for samarbejdet om inklusion?

Dette materiale skal understøtte det lokale samarbejde om inklusion. Formålet er at fremme drøftelser og aftaler om centrale temaer. Dette skal sikre, at skolens parter samarbejder om de væsentlige faktorer, der skal til for at skabe en skole for alle elever. En skole der både sikrer elevernes ret til deltagelse i de faglige og sociale fællesskaber og tilgodeser lærernes mulighed for at lykkes med en undervisning, der når den enkelte og fællesskabet.

Materialet er formuleret som en række spørgsmål, der skal føre til handlinger og dermed sikre, at ansvaret placeres på rette niveau. Samtidig skal spørgsmålene understøtte, at man på alle niveauer oplever, at arbejdet med inklusion er et fælles anliggende. Spørgsmålene er ment som inspiration til drøftelser og skal ikke forstås som en decideret facitliste.

Det er formålet, at spørgsmålene skal føre til mere holdbare forandringer. Beslutninger skal træffes tættest på eleven og derfor drøftes lokalt. Hvis der ikke kan findes holdbare lokale løsninger, skal problemer kunne bringes videre til dem, der kan tage ansvar og har beslutningskompetencen. Dette skal medvirke til, at ingen står alene med en opgave, de ikke kan løse. Det er væsentligt at inddrage øvrige relevante samarbejdspartnere tidligt i forløbet.

Model: "Samarbejde om inklusion"

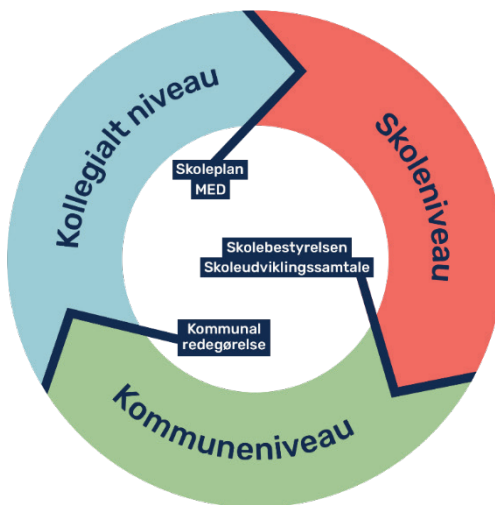
SAMARBEJDE OM INKLUSION

Kollegialt niveau

Organisering
Didaktik & pædagogik
Deltagelsesbetingelser
Klassefællesskabet/
forældresamarbejdet

Kommuneniveau

Organisering
Sammenhæng mellem
ambitioner og resurser
Lokalt tema

Skoleniveau

Organisering
Didaktik & pædagogik
Sammenhænge i
elevens hverdag
Forældresamarbejde
Arbejds miljø

Hvordan fungerer modellen?

Konkret er modellen opdelt i tre niveauer: Kollegialt niveau, skoleniveau og kommuneniveau.

- Kollegialt niveau: Spørgsmålene henvender sig til drøftelser mellem de fagprofessionelle omkring eleverne og drøftelser mellem lærere, TR, støttepersoner, vejledere og PPR
- Skoleniveau: Spørgsmålene henvender sig til TR, leder, TRIO, MED, AMR og skolebestyrelse
- Kommuneniveau: Spørgsmålene henvender sig til kredsen og forvaltningen

Til de tre niveauerne er der følgende temaer:

Kollegialt niveau

- Organisering
- Didaktik og pædagogik
- Deltagelsesbetingelser
- Klassefælleskabet/forældresamarbejdet

Skoleniveau

- Organisering
- Didaktik og pædagogik
- Sammenhænge i elevens hverdag
- Forældresamarbejde

- Arbejdsmiljø

Kommuneniveau

- Organisering
- Sammenhæng mellem ambitioner og ressourcer
- Lokalt tema

Modellen er opbygget således, at den understøtter det lokale samarbejde om inklusion og adresserer de forskellige niveauer, der skal drøfte og tage stilling til, hvordan det i højere grad kan lykkes at skabe en inkluderende folkeskole.

Til hvert tema er der knyttet forskellige spørgsmål. Man kan således tilgå listen ved at vælge det niveau og det tema man vil drøfte og derefter arbejde med de spørgsmål, der er relevante. Hvert tema afsluttes med spørgsmål, som skal sikre det videre arbejde. Det er vigtigt, at man er opmærksom på at få lavet konkrete aftaler om, hvem der gør hvad.

Modellen skal ligeledes sikre en klar kobling til arbejdet med A20, fx skoleplan, kommunal redegørelse og drøftelse af skolens prioriteringer. Ligeledes er det vigtigt at medtænke de formelle fora som fx skolebestyrelsen og i forbindelse med skoleudviklingssamtalen.

Kollegialt niveau

Det kollegiale niveau er tænkt som drøftelser i teamet, kollega til kollega og kollega til TR og AMR.

- Organisering
- Didaktik og pædagogik
- Deltagelsesbetingelser
- Klassefællesskabet/forældresamarbejdet

Organisering

Omhandler hvilke muligheder, rammer og vilkår, teamet har for at organisere undervisning og andre fællesskaber for alle elever i klassen.

Spørgsmål til Organisering:

- 1) Hvordan samarbejder vi om inklusion i klassen?
- 2) I hvilke fora drøfter vi, hvordan vi arbejder med inklusion?
- 3) Hvilke undervisningsformer fungerer i hverdagen – for den enkelte elev og for klassen?
- 4) Hvordan understøtter vi den enkelte elevs deltagelse i klassens faglige og sociale fællesskaber?
- 5) Mangler vi tiltag, viden eller redskaber?

- 6) Hvordan fungerer samarbejdet med relevante parter – forældre, PPR, vejledere? Skal noget justeres/igangsættes?
- 7) Er der forhold for enkelte elever, som med fordel kan ændres?
- 8) Er der strukturer, fx skemaer, mødemuligheder mv. i hverdagen, der henholdsvis understøtter eller modarbejder vores arbejde med inklusion?
- 9) Hvilken viden om vores organisering skal vi handle på, og hvem skal inddrages?

Det videre arbejde med organisering:

Hvis vi oplever, at organiseringen kan forbedres til gavn for inklusionen: Hvem skal inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Didaktik og pædagogik

Dette tema omhandler undervisning og de lærerfaglige metoder, vi bruger i arbejdet med at styrke inklusion.

Spørgsmål til Didaktik og pædagogik

- 1) Hvordan fungerer undervisningen i klassen?
- 2) Hvordan arbejder vi med, at klassen oplever, at teamet er samstemt i forhold til didaktik og pædagogik?

- 3) Har alle elever god mulighed for at bidrage og være med?
- 4) Hvilke didaktiske og pædagogiske greb anvender vi med henblik på at skabe inkluderende undervisning?
- 5) Hvordan er vores rammer og kompetencer til at møde elevens forskellige behov og forudsætninger for at lave differentieret undervisning til gavn for alle elever i klassen?
- 6) Hvilke didaktiske og/eller pædagogiske tiltag bør igangsættes?
- 7) Skal andre, fx vejledere/PPR, inddrages?

Det videre arbejde med didaktik og pædagogik:

Hvis vi oplever, at didaktik og pædagogik kan forbedres til gavn for inklusionen: Hvem skal inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Deltagelsesbetingelser

Det handler om, at de rette betingelser er til stede, for at eleverne kan få den undervisning, de har krav på.

Spørgsmål til Deltagelsesbetingelser:

- 1) Hvordan er elevernes muligheder for deltagelse i faglige og sociale fællesskaber?

- 2) Hvilken viden om elevernes deltagelse skal vi handle på, og hvad skal vi gøre?
- 3) Hvordan lykkes vi i arbejdet med at gennemføre undervisning med en høj grad af deltagelse for alle elever?
- 4) Hvordan arbejder vi med kvaliteten af elevernes uformelle fællesskaber, fx frikvarterer?
- 5) Hvilke handlemuligheder/pædagogiske og didaktiske greb vurderer vi, skal til, for at elevernes deltagelse styrkes?
- 6) Hvilke muligheder har vi i den aktuelle situation?
- 7) Hvilke kompetencer har eller mangler vi i forhold til løfte opgaven?
- 8) Hvilken viden om elevernes deltagelse skal videre til andre (og til hvem)?

Det videre arbejde med deltagelsesbetingelser:

Hvis vi oplever, at organiseringen kan forbedres til gavn for inklusionen: Hvem skal inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Klassefællesskabet/forældresamarbejde

Et stærkt klassefælleskab er et godt fundament for at kunne lykkes med inklusion. Her spiller forældresamarbejdet en vigtig rolle for at understøtte klassens fællesskab.

Spørgsmål til Klassefællesskabet/forældresamarbejdet:

- 1) Hvordan fungerer klassefællesskabet?
- 2) Hvordan er stemningen i klassen?
- 3) Hvad kendetegner klassens fælles kultur?
- 4) Hvordan er trygheden i klassen?
- 5) Hvordan arbejder vi med at styrke klassefællesskabet?
- 6) Er der viden om klassefællesskabet, som kræver vores opmærksomhed?
- 7) Hvordan fungerer vores forældresamarbejde?
- 8) Hvilke muligheder har vi for at styrke forældresamarbejdet - har vi de rette redskaber og kompetencer?
- 9) Hvordan inddrager vi forældrene i arbejdet med klassefællesskabet?
- 10) Er der viden om klassens dynamikker, der skal videre til andre - forældrene, ledelsen, PPR?

Det videre arbejde med klassefællesskabet:

Hvis vi oplever, at klassefællesskabet kan forbedres til gavn for inklusionen: Hvem skal inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Skoleniveau

På skoleniveauet henvender spørgsmålene sig til samarbejdet mellem ledelse, TR, AMR og skolebestyrelsen.

- Organisering
- Didaktik og pædagogik
- Sammenhænge i elevens hverdag
- Forældresamarbejde
- Arbejdsmiljø

Organisering

Skolens organisering omhandler blandt andet lærernes arbejdstid, fagfordeling, elevernes skemaer, adgang til kollegial sparring, adgang til støttesystemer, adgang til ledelsesmæssig sparring mv. Tydelig og meningsfuld organisering fremmer et inkluderende undervisningsmiljø. Det er derfor vigtigt, at skolen er bedst muligt organiseret i forhold til at sikre, at inklusion kan lykkes.

Spørgsmål til Organisering:

- 1) Hvordan bruger vi skolens vejledere?

- 2) Kan vi organisere elevernes skoledag, således at der opstår færre konflikter i timerne og i frikvartererne?
- 3) Hvordan arbejder vi med, at opgaverne er ligeligt fordelt og at procedurerne for fordelingen er kendt af alle?
- 4) Hvordan understøtter den fysiske indretning af skolen arbejdet med inkluderende undervisning?
- 5) Har vi skemalægning, der tilgodeser inklusion? Fx få-lærer/klasselærer/forskudte frikvarterer/lektionslængde osv.?
- 6) Hvordan og efter hvilke principper er vores undervisning organiseret, fx skolens brug af co-teaching, støtte i og uden for klassen, mellemformer mv.

Det videre arbejde med organisering:

Hvis vi oplever, at organiseringen af skolen kan forbedres til gavn for inklusionen: Hvem skal inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Didaktik og pædagogik

God og motiverende undervisning er altafgørende for, at alle elever trives fagligt og socialt. Nedenstående spørgsmål skal understøtte, at alle relevante parter på skolen får drøftet arbejdet med didaktik og pædagogik.

Spørgsmål til Didaktik og pædagogik:

- 1) Hvem på skolen har særlig viden og kompetencer om specialpædagogik og inkluderende undervisning?
- 2) Hvordan sikrer vi, at den viden, man har på skolen, er tilgængelig for alle?
- 3) Hvilke beredskaber har vi, hvis lærere oplever, at de ikke kan lykkes med inklusion? Har vi en kompetenceudviklingsplan?
- 4) Hvordan sikrer vi, at vi har en fælles kultur og tilgang til eleverne på skolen?
- 5) Hvordan skaber vi rum for, at der på skolen er god mulighed for at drøfte pædagogik og didaktik, der tilgodeser alle elever?
- 6) Hvordan spiller skolens værdiregelsæt og ordensregler sammen med vores undervisningspraksis?
- 7) Hvordan sikrer vi, at skolebestyrelsens arbejde understøtter pædagogik og undervisningspraksis?
- 8) Hvordan kobler vi specialpædagogisk viden og kompetencer til almenundervisningen?

Det videre arbejde med didaktik og pædagogik:

Hvis vi oplever, at didaktik og pædagogik kan forbedres til gavn for inklusion: Hvem skal inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Sammenhænge i elevens hverdag

Sammenhænge i elevens hverdag handler om, hvordan skolen kan være med til at skabe balancer og sammenhænge i elevens liv, således at indsatser ikke spænder ben for hinanden. Elevernes hverdag foregår på tværs af og i samspil med hjemmet, skolen, fritid mv., og må derfor forstås og fungere sammen.

Spørgsmål til Sammenhænge i elevens hverdag:

- 1) Hvordan sikrer vi, at de indsatser, der bliver sat i gang, ikke virker modsatrettet? Hvordan sikrer vi, at de indsatser, der bliver sat i gang, er koordinerede og spiller sammen med elevens familie- og fritidsliv, så de ikke virker modsatrettede?
- 2) Hvordan sikrer vi, at børns og forældres perspektiver og viden inddrages?
- 3) Hvordan sikrer vi, at lærerens viden om og vurdering af eleven indgår i de relevante sammenhænge?
- 4) Hvordan sikres det, at vikarer og nyansatte kender eleverne og de igangværende tiltag/deres behov?
- 5) Hvordan understøtter vi den nødvendige vidensdeling i overgange- og generelt på skolen?

Det videre arbejde med Sammenhænge i elevens hverdag:

Hvis vi oplever, at sammenhænge i elevens hverdag kan forbedres: Hvem kan hjælpe os? Hvad gør vi? Hvad skal videre til et andet niveau?

Forældresamarbejde

Et stærkt skolehjemssamarbejde er en betydelig faktor for at kunne lykkes med inklusion. De næste spørgsmål er rettet mod skolens drøftelser af, hvordan forældresamarbejdet fungerer.

- 1) Hvilke principper, retningslinjer og aftaler har vi på skolen med henblik på forældresamarbejde?
- 2) Hvordan inddrager vi forældrene? Hvilken rolle har vi som skole?
- 3) Hvordan inddrager skolen forældrenes perspektiver på samarbejdet?
- 4) Hvordan sikrer vi på skolen, at alle lærere og pædagoger har mulighed for at arbejde professionelt med forældresamarbejde?
- 5) Hvilket beredskab har vi, hvis forældresamarbejdet er svært?
- 6) Hvordan arbejder vi med forventningsafstemning mellem skole og hjem?

Det videre arbejde med forældresamarbejde:

Hvis vi oplever, at forældresamarbejdet kan forbedres: Hvem skal inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Arbejdsmiljø

Hvis lærerne oplever, at undervisningen ikke lykkes pga. af inklusionsudfordringer, vil det påvirke arbejdsmiljøet. Det er derfor helt centralt, at modellen indeholder spørgsmål, der knytter sig til lærernes arbejdsmiljø, således at skolens sikkerhedsgruppe AMR/leder på forhånd har drøftet og tager hånd om arbejdsmiljøet på skolen.

Spørgsmål til Arbejdsmiljø:

- 1) Hvordan håndterer vi høje følelsesmæssige krav i arbejdet?
- 2) Har vi de nødvendige kompetencer til at kunne håndtere høje følelsesmæssige krav?
- 3) Hvordan håndterer vi modstridende krav i arbejdet?
- 4) Er skolens værdiregelsæt og ordensregler kendt af alle?
- 5) Hvilket beredskab har vi i forhold til forebyggelse, håndtering og opfølgning (psykisk førstehjælp)?
- 6) Er alle lærere bekendt med skolens voldspolitik?
- 7) Hvordan sikrer vi, at vikarer og andre kender skolens beredskaber?

- 8) Hvordan registrerer vi og efterbehandler trusler, vold og magtanvendelser?
- 9) Er alle på skolen klædt på til at arbejde forebyggende med henblik på at undgå vold og trusler?

Det videre arbejde med arbejdsmiljø:

Hvilke handlinger har jeres drøftelser givet anledning til? Hvem skal inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Kommuneniveau

På dette niveau er det tanken, at skolens lokale parter, fx lærerkredse og skolelederforening drøfter spørgsmålene med forvaltningen, kommunalpolitikere og de øvrige centrale parter om skolen. Det er også på dette niveau, at blandt andet PPR kunne deltage i drøftelserne.

- Organisering
- Sammenhæng mellem ambitioner og resurser
- Lokalt tema

Organisering

Organisering på kommuneniveau omhandler blandt andet adgangen til støttefunktioner i kommuner, samarbejdet mellem forvaltningerne, samarbejdet mellem skoler og forvaltning samt hvordan man har en kommunal opmærksomhed på inklusionsområdet.

Spørgsmål til Organisering:

- 1) Hvordan arbejder vi med inklusion i skolevæsenet?

- 2) I hvilke fora drøfter vi kommunens organisering i forhold til inklusion?
- 3) Hvordan sikrer vi, at man på alle skoler har god mulighed for at arbejde med inklusion?
- 4) Har vi kendskab til skoler i kommunen, hvor der er forhold, som udfordrer inklusionen? Fx høj personaleomsætning, mange ikke uddannede lærere eller manglende trivsel blandt eleverne.
- 5) Hvor kan skolerne få hjælp fra kommunens side, hvis de har brug for sparring eller ændrede vilkår?
- 6) Hvordan sikrer vi, at organiseringen bedst muligt understøtter praksis?
- 7) Har vi en tydelig organisering for arbejdet med inklusion? Ved alle hvem der har ansvar for hvad? Og har alle kendskab til beslutningsprocedurerne?

Det videre arbejde med organisering:

Hvis vi oplever, at organiseringen kan forbedres: hvem kan inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Sammenhæng mellem ambitioner og resurser

Som et led i arbejdet med inklusion drøftes der, med udgangspunkt i temaet Sammenhæng mellem ambitioner og resurser, i hvilket omfang, de professionelle i skolen har mulighed for at løfte opgaven.

Spørgsmål til Sammenhæng mellem ambitioner og resurser:

- 1)** Hvordan sikrer vi, at intentionerne i vores (kommunens) politikker på skoleområdet er mulige at realisere inden for rammerne?
- 2)** I hvilke fora drøfter vi, hvordan vi skaber sammenhæng mellem ambitioner og resurser om at sikre at inklusion i folkeskolen fungerer lokalt?
- 3)** Hvordan understøtter vi fra kommunalt niveau, at alle børn har god mulighed for at deltage i sociale og faglige fællesskaber?
- 4)** Hvordan sikrer vi sammenhæng på tværs af institutioner fx børnehave og skole, skole og fritidstilbud?
- 5)** Hvordan sikrer vi, at børn i vanskeligheder får rettidig og den rette hjælp?
- 6)** Er PPR og andre støttefunktioner hensigtsmæssigt organiseret?
- 7)** Hvordan understøtter vi de professionelle samarbejde med familierne?

- 8) Hvilke barrierer i arbejdet med at etablere rammerne for inklusion kan vi identificere?
- 9) Hvordan sikrer vi, at alle børn kan gå i folkeskolen (inkl. specialskole)?

Det videre arbejde med "Sammenhæng mellem ambitioner og resurser":

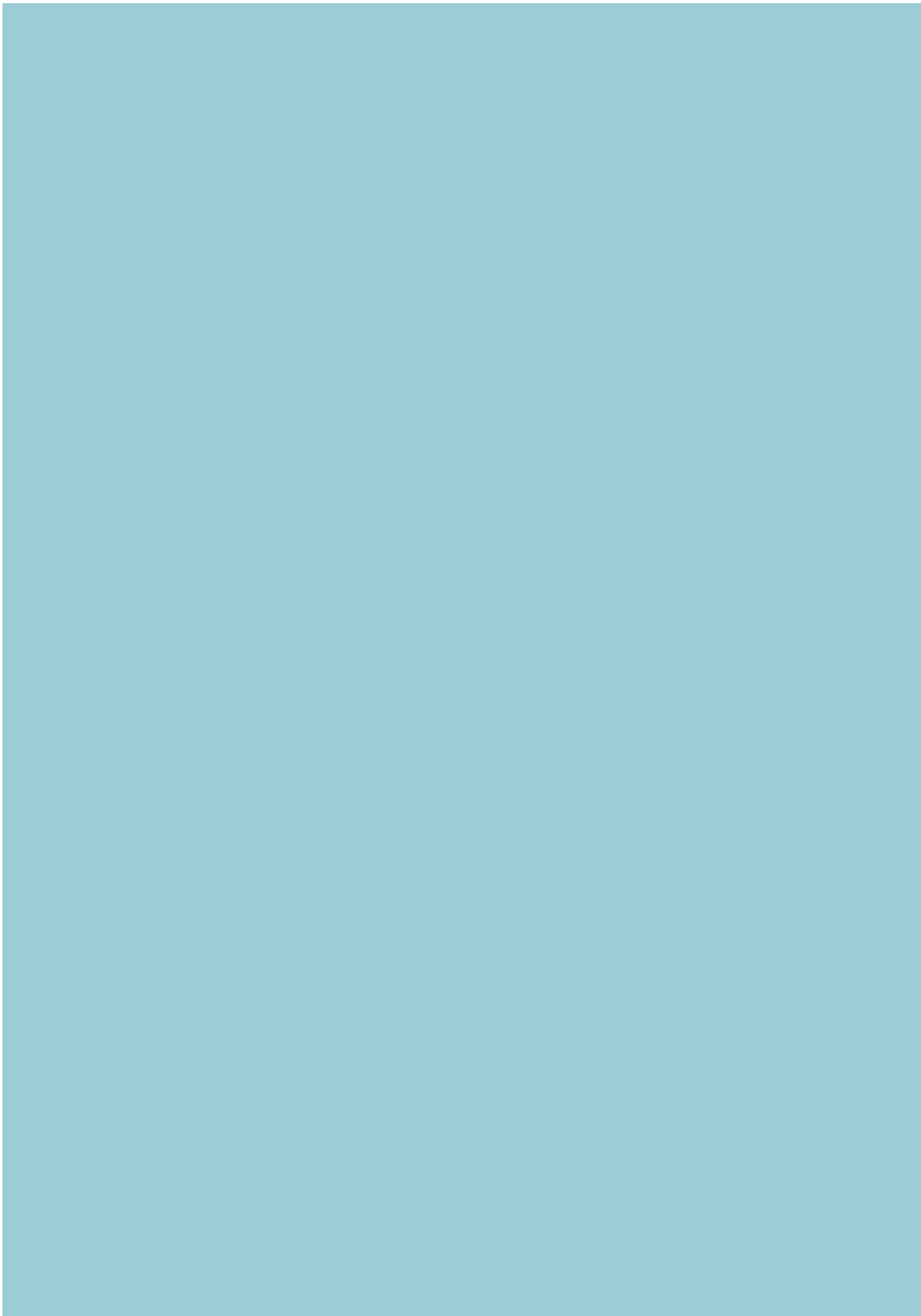
Hvis vi oplever, at sammenhængen mellem ambitioner og resurser kan forbedres: Hvem kan inddrages? Hvad kan vi selv gøre? Hvem kan hjælpe os?

Lokalt tema

Dette tema omhandler de fokusområder og temaer, som i lokalt i kommunen er mest optaget af.

Spørgsmål til Lokalt tema:

- 1) Hvad er vi som samlet kommunalt niveau mest optaget af vedrørende inklusion? – og hvorfor?
- 2) Hvordan sikrer vi, at vi ved, hvad der fylder mest i organisationen?
- 3) I hvilke fora lytter vi til praksis?
- 4) Hvad gør vi med den viden, som vi får?

**SKOLELEDER
FORENINGEN**